

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Скокової Надії Дмитрівни
«Крайова сіоністська організація Східної Галичини (1918–1929)», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю
07.00.01 – історія України**

Актуальність кандидатської дисертації Н. Д. Скокової визначається не лише історичними аспектами, але і їхнім впливом на сучасні події та розуміння динаміки міжетнічних та релігійних відносин. Вивчення діяльності Крайової сіоністської організації у Східній Галичині у міжвоєнні роки має важливе значення з наукової, культурної та політичної точок зору з декількох причин. Насамперед розкриття діяльності сіоністських організацій у Східній Галичині дозволяє краще зрозуміти формування національної ідентичності різних груп населення краю та їхнє сприйняття історичних подій. Сприяє поглибленню знань про взаємодію різних етнічних та релігійних меншин у регіоні та їхні взаємовпливи, що може мати важливе практичне значення для розв'язання актуальних проблем сучасності, таких як міжетнічні конфлікти, територіальні претензії, релігійне співіснування, а також для пошуку шляхів досягнення міжкультурного взаєморозуміння. Водночас аналіз діяльності галицьких сіоністських організацій у контексті світової історії сприятиме розумінню взаємозв'язку регіональних подій з загальносвітовим історичним контекстом. Отже, дослідження окресленої теми не лише поглибить наше розуміння минулого, але й зробить вагомий внесок у розвиток сучасної науки, політики та культурного взаєморозуміння.

Актуальність дослідження також підтверджується тим, що дисертація реалізована в рамках навчально-дослідницької програми Єврейських студій Українського католицького університету та підспеціалізації кафедри історії гуманітарного факультету цього навчального закладу.

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та 4 опублікованими статтями Н. Д. Скокової дає підстави стверджувати, що наукові положення та висновки є обґрунтованими, що також забезпечується застосуванням

різноманітного методологічного інструментарію, який дав змогу дослідити основні напрями діяльності Крайової сіоністської організації в політичному, культурному, соціальному, економічному та міжнародному контексті, а також простежити суспільно-політичні трансформації галицького єврейства в міжвоєнні роки. Водночас результати дисертаційної роботи доповідалися та отримали схвалення на 8 міжнародних та всеукраїнських наукових форумах.

Вступна частина роботи відповідає основним вимогам до кандидатських дисертацій. Мета, об'єкт і предмет дослідження сформульовані чітко та логічно. Задля досягнення задекларованої мети здобувачка вдало вирішила низку дослідницьких завдань: простежила джерела національного руху єврейської світської молоді та подальшу трансформацію східногалицького сіонізму в ідеологію; охарактеризувала повоєнне становище та суспільно-політичні трансформації галицького єврейства, зумовлені розпадом Австро-Угорщини, та місце Крайової сіоністської організації у цих процесах; визначила особливості структурної трансформації організації галицьких сіоністів; розглянула політичну вагу сіоністської організації, її роль і значення для згуртування єврейського суспільства; проаналізувала причини та шляхи інтеграції місцевого єврейського населення до політичної сфери діяльності Крайової сіоністської організації; дослідила окремі аспекти парламентської діяльності львівських сіоністів у 1922–1929 рр. та її вплив на тогочасні польсько-єврейські взаємини. На підставі детального ознайомлення зі змістом кандидатської дисертації та автореферату Н. Д. Скокової можна констатувати, що структура роботи логічна і дозволила значною мірою досягти поставленої мети та вирішити більшість окреслені завдання.

Можемо погодитися із визначеними територіальними межами дослідження. Проте, на нашу думку, варто було б розширити верхню хронологічну межу дисертації до 1939 р., часу ліквідації Крайової сіоністської організації у Галичині. Це дозволило б повноцінно представити місце й роль організації у політичному просторі галицького єврейства, дало б змогу проаналізувати різноманітні тенденції в її політичній діяльності, простежити еволюцію політичної програми галицьких сіоністів, усебічно висвітлити

діяльність у парламенті міжвоєнної Польщі Єврейського клубу (в роботі якого здобувачка виокремила два основних періоди: 1922–1926 рр. та 1926–1939 рр.), а також пояснити причини втрати Крайовою сіоністською організацією у 30-х роках ХХ ст. підтримки серед єврейського населення.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що здобувачка всебічно проаналізувала історію Крайової сіоністської організації Східної Галичини у 1918–1929 рр. у контексті суспільно-політичних процесів, що мали місце в Другій Речі Посполитій; здійснила комплексний аналіз формування нових суспільних тенденцій в єврейському середовищі міжвоєнної Галичини, зумовлених синтезом двох ідеологій – діаспорного націоналізму та сіонізму; з'ясувала головні засоби комунікації сіоністської організації з місцевими євреями та способи пропаганди ідеології загального сіонізму серед широких верств населення; показала важливість участі загальних сіоністів в економічному, культурному, соціальному та політичному житті галицького єврейства для формування його модерної національної свідомості.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що зібраний матеріал може бути використаний для написання загальних та спеціальних праць з новітньої історії України, підготовки спецкурсів для закладів вищої освіти, а також для розробки наукових програм та методичних рекомендацій. Методологічні підходи та результати дослідження, як слушно зазначає сама здобувачка, можуть використовуватися для написання узагальнювальних праць з історії галицького єврейства та порівняльної історії сіонізму в Центрально-Східній Європі.

Дисертаційна робота має традиційну структуру та складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 282 найменувань та додатку. Повний обсяг роботи становить 210 сторінок, з них основний текст викладений на 188 сторінках. Дисертація написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Вступ дисертації Н. Д. Скокової містить всі програмові елементи обов'язкові для вступної частини дисертаційних робіт та аргументації чотирьох розділів праці.

Зміст кандидатської дисертації свідчить про те, що її авторка обізнана зі станом наукової розробки проблеми. Н. Д. Скокова опрацювала англomовну, польськомовну та німецькомовну літературу з окресленої проблематики, а також проаналізувала українську історіографію. Дисертація спирається на належну джерельну базу, здобувачка використала матеріали низки українських, одного польського та одного ізраїльського архівів.

Для розробки концепції, положень та висновків дисертації Н. Д. Скокова використала теоретико-методологічний апарат, який ґрунтується на міждисциплінарному підході та працях представників різних гуманітарних наук. Застосовані здобувачкою концепція розвитку модерних політичних рухів Моріса Дюверже, типологія єврейських громад у Європі Езри Мендельзона, схема стадій національного відродження Мірослава Гроха, а також критерії конструювання смислових храмів та публічного дискурсу, запропоновані Робертом Ентманом, уможливили дослідження діяльності Крайової сіоністської організації Східної Галичини в 1918–1929 рр. у політичному, культурному, соціальному, економічному та міжнародному контексті.

У другому розділі «Сіоністський рух в Галичині до 1918 р.», здобувачка проаналізувала генезу зародження єврейського націоналізму в Галичині та передумови заснування Єврейської національної партії (с. 54–61), ідеологічну платформу новоствореної політичної сили, поява якої стала відповіддю на соціокультурні зміни в тогочасному єврейському середовищі, а її ідеї, як слушно зауважила авторка, були синтезом двох ідеологій – сіонізму та діаспорного націоналізму (с. 61–65), простежила значення ухвалення у 1897 р. Базельської програми поширення сіоністського руху серед єврейського населення (с. 65–67), а також здійснила порівняльний аналіз змісту політичної програми Єврейської національної партії та Базельської програми (с. 70–78) та їхній вплив на формування ідеології галицьких сіоністів. Належну увагу дисертантка також приділила висвітленню діяльності сіоністів у 1914–1919 рр. на теренах Галичини, та дійшла висновку, що в окреслений період вони зосередилися на формуванні представницьких органів у краї, матеріальній допомозі та пошуках фінансової підтримки місцевого єврейського населення, розвитку єврейського

кооперативного руху, наданні підтримки постраждалим унаслідок погромів у Галичині під час польсько-української війни 1918–1919 рр., а також активній міжнародній діяльності, інформуючи світову громадськість про стан єврейської меншини в регіоні (с. 81–86).

Третій розділ дисертації «Структура та ідеологія КСО після війни» присвячений висвітленню розвитку сіоністського руху в Східній Галичині після Першої світової війни (с. 90–103), формуванню структури КСО (с. 104–112), а також аналізу публічного дискурсу лідера загальних сіоністів Східної Галичини Леона Райха, головні ідеї якого мали важливе значення не лише для популяризації галицького сіонізму, а й для загалу польського єврейства (с. 116–126). Досліджуючи структуру КСО, здобувачка дійшла висновку, що саме завдяки впровадженню жорсткої структури організації, партія забезпечила не лише широку географію своєї політичної діяльності, а й уникла розколів та забезпечила стійкість свого політичного впливу в регіоні та впливу на формування суспільної думки, порівняно з іншими сіоністськими організаціями (с. 104). Цілком слушно Н. Д. Скокова зауважила, що Леон Райх, як головний речник сіоністської ідеології, у своїх публіцистичних працях головний акцент робив на тогочасних викликах і стратегічній роботі загальних сіоністів, спрямованій насамперед на забезпечення відродження єврейської національної свідомості, формування єврейського приватного івритомовного шкільництва, заснування позичкових кас, розвиток єврейського кооперативного руху, популяризацію галуцого руху, що був основою формування модерної ідентичності серед молоді (с. 118–119).

У четвертому розділі «Діяльність та ідеологія КСО протягом 1918–1929 рр.» висвітлено вплив Єврейських національних рад на формування національної свідомості єврейського населення Східної Галичини та їхню роль у популяризації сіоністської ідеології в регіоні (с. 129–134); у загальних рисах представлено українсько-єврейські та польсько-єврейські відносини під час польсько-української війни 1918–1919 рр. (с. 134–135); з'ясовано роль економічної політики КСО у забезпеченні фінансовою, соціальною та професійною підтримкою єврейського населення краю (с. 143–149); детально

описано участь галицьких сіоністів у виборчій кампанії до сейму та сенату міжвоєнної Польщі у 1922 р. (с. 150–153); проаналізовано головні причини укладення польсько-єврейської угоди 1925 р. та її наслідки для КСО (с. 154–161); охарактеризовано основні причини та передумови уніфікації сіоністських організацій у міжвоєнній Польщі (с. 164–179). Аналізуючи матеріал, здобувачка слушно підмітила, що Єврейські національні ради розвинули активну діяльність саме на території підконтрольній ЗУНР, що пояснювалося тим фактом, що в ухвалі уряду Української національної ради від 19 жовтня 1918 р. євреї визнавалися окремою та рівною нацією з правом національно-персональної автономії (с. 129–130). Дослідивши передумови уніфікації сіоністських організацій, Н. Д. Скокова дійшла висновку, що ця акція передбачала не лише об'єднання чотирьох організацій загальних сіоністів, задля створення міцного політичного підґрунтя серед прихильників сіонізму, а й створення єврейського національного представництва в Польщі та досягнення реалізації національно-персональної автономії єврейської меншини (с. 164–165).

Результати наукового пошуку адекватно відображені здобувачкою у висновках до кандидатської дисертації. Висновки за розділами та за темою дослідження в цілому відповідають поставленим завданням, впливають зі змісту роботи, є науково аргументованими та здебільшого не викликають заперечень.

В авторефераті Н. Д. Скокової висвітлено зміст дисертації, що забезпечило ідентичність основних положень та висновків дисертації й автореферату. За формою подання матеріалу автореферат логічно структурований, містить всі необхідні складові елементи.

Позитивно оцінюючи кандидатську дисертацію Н. Д. Скокової, рівень розробки наукових положень, обґрунтованість наукових висновків, необхідно зазначити дискусійний характер деяких положень.

1. У параграфі 2.3. «Діяльність сіоністів під час Першої світової та польсько-української воєн» доцільно було б більш ґрунтовно дослідити ставлення галицьких сіоністів до українського державотворення та до польсько-української війни 1918–1919 рр., проаналізувати погляди єврейських

сіоністських лідерів, зокрема І. Вальдмана, М. Бененстока, Г. Рейзеса, М. Рінгеля, які виступали прибічниками української державності у Галичині та обстоювали ідею українсько-єврейської взаємодії, а також представити тогочасні міжнаціональні відносини у краї. Також здобувачці варто було б детальніше висвітлити політику ЗУНР щодо забезпечення національно-культурних потреб національних меншин, оскільки саме ухвалені українською владою закони та урядові постанови певною мірою створили сприятливі умови для розвитку єврейського національного відродження у Галичині та популяризації сіоністської ідеології в регіоні.

2. У дисертації здобувачка неодноразово згадує про «націоналізаційну політику уряду» Другої Речі Посполитої, однак, на жаль, у роботі не приділено належної уваги висвітленню національної політики польської влади щодо єврейського населення, не проаналізовано запропонованих націонал-демократами та представниками табору «санації» шляхів вирішення єврейського питання, які набули поширення в міжвоєнні роки, а також не подано узагальненого бачення становища євреїв у Польщі. Також доречним було б висвітлення суспільно-політичних процесів у міжвоєнній Галичині, що дозволило б повною мірою окреслити ті умови, в яких довелося діяти Крайовій сіоністській організації.

3. Наголошуючи на існуванні у міжвоєнній Польщі різних сіоністських організацій (с. 93), авторка, на жаль, не розкрила головні відмінності між цими політичними силами. Було б доцільним дослідити їхнє ставлення до проблем еміграції до Палестини, відстоювання пріоритетів внутрішньої політики, бачення шляхів розвитку національної освіти, забезпечення соціально-економічного добробуту єврейського населення тощо.

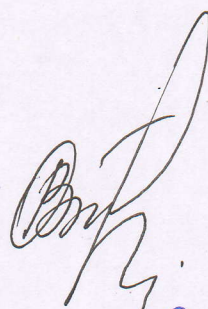
4. На с. 17 зазначено, що одним із завдань дисертації є «дослідити парламентську діяльність львівських сіоністів упродовж 1922–1929 рр. та її вплив на польсько-єврейські взаємини», однак, на жаль, у розділі 4 «Діяльність КСО протягом 1918–1929 рр.» авторка не приділила належної уваги висвітленню діяльності галицьких сіоністів у сеймі та сенаті Польщі, натомість лише представила перебіг укладення польсько-єврейської угоди 1925 р. Робота тільки

виграла б, якби дисертантка ґрунтовно дослідила відстоювання сіоністськими парламентарями національних, економічних, освітніх, мовних та інших прав своїх виборців, проаналізувала їхні виступи з парламентської трибуни, внесені ними законодавчі ініціативи, подання та інтерпеляції, за допомогою яких вони намагалися покращити становище єврейського населення Польщі.

5. Не позбавлена дисертація, на жаль, мовностилістичних помилок (див., наприклад, с. 60, 78, 94, 96, 110, 115, 118, 135, 141, 144, 163, 186 тощо).

Проте зазначені вище зауваження не мають суттєвого впливу на позитивну оцінку дослідження Н. Д. Скокової. Подана до захисту дисертація «Крайова сіоністська організація Східної Галичини (1918–1929)» Скокової Надії Дмитрівни є завершеним науковим дослідженням, яке цілком розкриває наукову проблему, відповідає вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01, – історія України.

Офіційний опонент
старший науковий співробітник
відділу новітньої історії
Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України,
доктор історичних наук

О. В. Руда

Підпис
О. В. Руді засвідчує
Вчений секретар

О. І. Мурівський

15.12.2023